

EGE SORUNU VE TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ: SON GELİŞMELER IŞIĞINDA KARA SULARI VE HAVA SAHASI SORUNLARI

Yrd. Doç. Dr. Tayyar ARI*

I. GİRİŞ

Türkiye ile Yunanistan arasında özellikle Ege'de yaşanan sorunlar, iki ülkeyi sık sık doğrudan bir çatışmanın eşiğine getiren sorunlar olmaları nedeniyle değişen uluslararası ortamda da önemlerini korumaya devam etmektedirler. Her iki ülke için de egemenlik konusu olmasından dolayı bir türlü çözülemeyen bu sorunlar, 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 1 Haziran 1995'te Yunan parlamentosu tarafından onaylanmasıyla bu ülkenin kara sularını 12 mile çıkarma kozunu Türkiye'ye karşı daha ciddi bir şekilde oynama arzusuyla beraber yeni bir boyut kazanmıştır. Bu çerçevede, çalışmanın amacı bölgesel ve global gelişmeleri de dikkate alarak, bu sorunların hem iki ülke arasında barışçıl yollarla çözüme olasılığını hem de taraflar arasında sıcak bir çatışmaya yol açma olasılığını irdelemektir.

1989'da başlayan ve 1991'de tamamlanan sürecin sonunda, Doğu Bloku ve Varşova Paktı'nın dağılması ile birlikte, kesin çizgilerle ifade etmek olanağı olmasa da yeni bir uluslararası yapı ortaya çıkmıştır. Ne ölçüde istikrarlı olduğu veya olacağı konusunda uluslararası kamuoyunda büyük kaygılar bulunan bu sistemin niteliği konusunda da farklı görüşlere yer verilmektedir. Bir kısım bilim adamı, bu dönemde, onsekizinci yüzyıl klasik güç dengesinden farklı olmakla beraber yine de büyük boyutlarda güç dengesi sisteminin mantığının egemen olacağını ileri sürerken¹ bazıları, Sovyetler Birliği'nin

*Tayyar Arı, Uludağ Üniv. İ.I.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi (Yrd. Doç. Dr.).

¹Bu konudaki tartışmalar için bkz. Richard Falk, "In Search of a New World Model," *Current History*, Vol. 92, No. 573 (April 1993), s. 145; Michael T. Klare, "The New Challenges to Global Security," *Current History*, Vol. 92, No 573 (April 1993), s. 156-157; ayrıca bkz. Tayyar Arı, "Yeni Dünya Düzeni ve Global Güvenlik", *Toplum ve Ekonomi*, sayı 6 (Mayıs 1994), s. 157-170; Global Politika ve Güney Asya (İstanbul: Alfa Yay., 1994), s. 26-27. Paul W. Schroeder "The New World Order: A Historical Perspective", *The Washington Quarterly*, Vol. 17, No. 2 (Spring 1994), s. 25-43; Geoffrey Stern, "International Relations in a Changing World: bucking the trends,"

dağılmasıyla, Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Kazakistan üçlüsünün liderliğinde eski Sovyet cumhuriyetlerini bir araya getiren Bağımsız Devletler Topluluğu'nun eski Sovyetler Birliği'nin yerini alamayacağını da gözönünde bulundurarak uluslararası sistemin artık gevşek iki kutupluluktan ABD'nin önderliğinde gevşek tek merkezliliğe kaydığını öne sürmektedir.²

Öte yandan, bu yeni yapıda meydana gelen gelişmeler, Türkiye için yeni sorunları ve sorumlulukları beraberinde getirdiği gibi bazı avantajlar da sağlamıştır. Bu çerçevede değişen dünya ile birlikte ortaya çıkan yeni jeopolitik ortam ve değişen dengeler Türkiye'ye Orta Asya'da Kafkaslarda ve Balkanlarda yeni hareket alanı sağlamış ve Türkiye bu ülkelerle yeni ekonomik, kültürel ve siyasal ilişkiler geliştirme olanaklarına kavuşmuştur. Diğer bir deyişle, devrimin arkasından sekiz yıl süren bir savaş yaşayan İran'ın birçok bakımdan yıpranması ve Irak'ın Körfez kriziyle beraber önemli bir güç olmaktan çıkmasını Sovyetler Birliği'nin dağılmasının izlemesi, Türkiye'yi ön plana çıkaran ve bölgesel bir güç haline getiren gelişmeler oldu. Bu gelişmeler öyle arka arkaya yaşandı ki, iki kutuplu yapının bozulmasıyla Türkiye'nin jeo-politik öneminin azaldığı tartışmalarını da geçersiz hale getirdi.³

Bunların yanında, uluslararası sistemde yaşanan gelişmelerin beraberinde getirdiği belirsizlikten kaynaklanan istikrarsızlık Türkiye açısından riskin artmasına yol açmış ve dolayısıyla Türkiye açısından yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve Varşova Paktı'nın dağılması Yunanistan'ın Rusya ile daha doğrudan bir ittifak içine girmesini kolaylaştırmış ve Türkiye, bu çerçevede, Balkanlarda yeni bir ittifaklar sisteminin oluşumuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu ittifaka Balkanlarda Sırbistan, Kafkasya'da Ermenistan ve hatta İran dahil edilebilir. Türkiye kuzey doğudan batıya bir yay şeklinde İran, Ermenistan, Rusya, Sırbistan, Yunanistan ittifakıyla zaman zaman açık zaman zaman örtülü ama sürekli algılanabilir bir tehditler manzumesi ile yüz yüze bulunuyor. Böyle bir konumda bulunma, Türkiye'ye yeni savunma yükümlülükleri getirmiştir. Ancak, Türkiye, Balkanlardaki dengeyi iyi takip ederek Yunanistan'ın burada Türkiye'ye karşı oluşturacağı ittifakları etkisiz kılacak politikaları uygulama olanağını bulabilir. Zira, Bölgeye biraz dikkatli bakıldığında karşılaşılan manzara oldukça karmaşıktır. Örneğin, Sırlar, Voyvodina özerk bölgesinde yaşayan yüzde 20 dolayındaki Macar azınlık yüzünden Macaristan ile istediği ilişkiyi kuramamaktadır. Öte yandan, Romanya'nın da önemli bir Rus azınlığın yaşadığı Moldova ile birleşmek istemesi yüzünden Rusya ile, ayrıca Güney Dobruca nedeniyle Bulgaristan ile ve Transilvanya'da yaşayan Macar azınlık nedeniyle de Macaristan ile ilişkileri istenilen düzeyde olamıyor. Bulgaristan ise, yüzde 10 dolayında Türk bulunması nedeniyle Türkiye ile geçmişte birtakım sorunlar yaşamış olsa da, son zamanlarda Yunanistan ve Sırbistan'ın bölgede yayılcı bir politika içinde olmaları Türkiye ile bu ülkeyi birbirine yaklaştırmıştır.

The World Today, Vol. 51, No. 7 (July 1995), S. 148-152; Gwyn Prins, "Notes Toward the Definition of Global Security," *American Behavioral Scientist* Vol. 38, No. 6 (May 1995) s. 817-829.

²Gevşek tek merkezlilikte anlatılmaya çalışılan, ABD'nin hegemonya kurmuş olduğu bir yapının mevcut olmadığı bunun yerine ABD'nin en büyük güç olduğu, fakat diğer büyük devletlerin geniş hareket alanı içinde davranabildikleri ve tüm büyük devletlerin koalisyonu veya konsensüsü ile oluşan uluslararası politikaların ve kararların oluştuğu bir yapıdır.

³Bu yöndeki bir değerlendirme için bkz. Eric Rouleau, "The Challenges to Turkey," *Foreign Affairs*, Col. 72, No. 5(Nov./Dec. 1993), 112-113

Ayrıca, başta Almanya, İngiltere, Fransa ve Avusturya olmak üzere, Avrupa ülkelerinin Balkanlarda ortaya çıkabilecek ve Rusya'nın bölgedeki etkinliğinin artması ile sonuçlanacak bir Slav-Ortodoks ittifakını pek de olumlu bulmayacağı söylenebilir. Bu yüzeysel yaklaşım elbette Balkanlardaki durumu anlamak için yeterli değil ve bu örnekleri çoğaltmak mümkün. Daha da önemlisi, her iki Dünya savaşının çıkmasında da Balkanlardaki dengenin bozulmasının etkili olduğu henüz unutulmuş değil. Bu nedenle, Balkanlarda izlenecek politikalarda ülkelerin çok dikkatli olması gerekiyor. Şimdi bu genel çerçeveye siyasal konjoktürü ortaya koymaya çalıştıktan sonra Türkiye ile Yunanistan arasındaki özellikle bu çalışma bağlamında ele alınacak olan Ege sorunlarından kara suları ve hava sahasına ilişkin sorunlara bakmaya çalışalım.

II. EGE SORUNLARI

Ege sorunlarını, ana başlıklar halinde vermek gerekirse bunlar, kara suları, hava sahası, kıta sahanlığı ve son olarak Ege adalarını silahlandırılmasıyla ilgili sorunlardır. Ancak Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların bunlardan ibaret olmadığı bilinmektedir. Bunun dışında, Yunanistan'ın Lozan ve sonrasında iki ülke arasında yapılmış olan anlaşmalara aykırı olarak Batı Trakya'daki Müslüman Türk azınlığa karşı tutumu⁴, ayrıca Patrikhane sorunu ve taraflar arasındaki tüm ilişkilerde belirleyici bir öneme sahip olan Kıbrıs sorunu iki ülke arasında çözüm bekleyen son derece önemli sorunlardır. Ancak burada Ege sorunları arasında önemli bir yer tutan kara suları ve bununla yakından ilişkili bulunan hava sahası sorunu üzerinde durulacaktır.

A. Kara Suları Sorunu

Yukarıda kısaca değinildiği gibi, kara suları sorunu, Ege denizinde kara sularının genişliği ile ilgili Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan sorundur. Konuya girmeden önce kara suları kavramının uluslararası hukuktaki anlamına kısaca bakmakta yarar var. Kara suları, devletlerin kara ülkesini çevreleyen ve üzerinde egemen haklar kullandıkları deniz alanı olarak tanımlanmaktadır⁵. Uluslararası hukuka göre, kara sularında yabancı

⁴ Yunanistan'ın Batı Trakya Türk azınlığa ilişkin uluslararası yükümlülükleri şunlardan oluşmaktadır. 1913 Atina Andlaşması, 1920 Sevr Andlaşması (Yunan Sevri), 1923 Lozan Barış Andlaşması, Din veya İnanca Dayalı Ayırım ve Hoşgörüsüzlüğün bütün Biçimlerini Ortadan Kaldırılmasına İlişkin BM Beyannamesi, BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, BM ırk ayırımının tüm şekillerinin ortadan kaldırılması hakkındaki uluslararası sözleşme, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin uluslararası sözleşme, AGİK Helsinki Nihai belgesi, AGİK (1980) Madrid İzleme Toplantısı Kapanış Belgesi, AGİK (1989) Viyana İzleme Toplantısı Kapanış Belgesi, AGİK (Kopenhag, 1990) Beşeri Boyut Konferansı Belgesi ve AGİK (21 Kasım 1990) Yeni Avrupa İçin Paris Şart'ı. Bkz. Hulusi Kılıç (Haz.), *Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanmış İkili Anlaşmalar, Önemli Belgeler ve Bildiriler* (Ankara: Dışişleri Bakanlığı Yay., 1992), S.363.

⁵ 1958 Cenevre Kara suları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 3.ve 4. ve 1982 BM Deniz hukuku Sözleşmesi'nin 3-14. maddelerinde, kara sularının genişliğini ölçmeye yarayan hattın sahil boyunca uzayan en düşük cezir hattı olduğu belirtilmiştir. Girintili çıkıntılı sahillerde ve sahilin hemen yakınındaki adaların ile burun noktalarını birleştiren düz hat yöntemi uygulanmaktadır. Kara sularının dış sınırlarının nasıl çizileceği konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Edip F. Çelik, *Milletlerarası Hukuk*, 2. cilt (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1982), s. 75-77. Seha L. Meray, *Devletler Hukukuna Giriş*, 1. cilt (Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yay., 1960), s. 319-322; Ian Brownlie, ed., *Basic Documents*

ticaret gemilerinin "zararsız geçiş" hakkı bulunmaktadır. Fakat geçişin zararsız olması ve devletin güvenliğini tehlikeye sokmaması gerekmektedir. Sahil devletinin zararsız geçişe müdahale etmeme ve tehlikeli durumlar varsa bu konuda gerekli uyarılarda bulunma yükümlülüğü vardır⁶. Bunun yanında sahil devletine güvenlik nedeniyle zararsız olmayan geçişe müdahale edebilme yetkisi tanınmıştır⁷.

Öte yandan kara sularının genişliği konusunda devletlerin farklı uygulamalara gittikleri görülmüyor. 1958 Cenevre Konferansı'nda kara sularının genişliği uzun tartışmalara konu olmuş; görüş birliği sağlanamadığı için kabul edilen sözleşmeye⁸ genişliği düzenleyen bir madde konulmamıştır. Bununla beraber, Konferansın çalışmaları sırasında bu genişliğin minimum 3 mil ve maksimum 6 mil olabileceği üzerinde durulmuştur⁹. Nitekim, 1974'de başlayan BM III. Deniz Hukuku Konferansı'nda konu yeniden ele alınmış ve 1982'de kabul edilen BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin¹⁰ 3 maddesiyle de kıyıda devletlerin kara sularını 12 mile kadar genişletebilecekleri belirtilmiştir¹¹. Yine aynı sözleşmede, devletlerin bunu belirlemede iyiniyet ve hakkın kötüye kullanılmaması ilkelerini gözönünde bulunduracaklarına yer verilmiştir. (md. 300).

in International Law (Oxford: Oxford Univ., Press, 1967), s. 70-71; *Yearbook of the United Nations*, Vol. 36, 1982, s. 189.

⁶1958 Cenevre Kara Suları ve Bitişik Bölge sözleşmesi'nin 14. 15. 16. ve 17. maddeleri ve 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesinin 17-26 maddeleri zararsız geçişle, ilgilidir. 1958 Sözleşmesinin 14. ve 1982 sözleşmesinin 18. maddesine göre: 1958 Sözleşmesinin 15. ve 1982 Sözleşmesinin 24. maddesinde ise, sahil devletinin kara sularında zararsız geçişe engel olmaması gerektiği belirtilmiştir. Bkz. Brownlie, *ibid.*, s. 73-76; Çelik, *ibid.*, s. 98-99; Meray, *ibid.*, s. 325-326; Michael Akehurst, *A Modern Introduction to International Law* (London: Allen and Unwin, 1970), s. 210-211; *Yearbook of the United Nations*, Vol. 36, 1982, s. 190-191.

⁷1958 Sözleşmesinin 16. ve 1982 Sözleşmesinin 25. maddesi ile, sahil devletine tanınan geçişe müdahale etme veya durdurabilme hakkı bazı koşullara bağlanmıştır. Sahil devleti zarar geçişi, güvenliği için kesin bir zorunluluk varsa, durdurma usulüne uygun olarak ilan edildikten sonra yürürlüğe girmek koşuluyla, yabancı gemiler arasında fark gözetmeksizin, kara sularının ancak belirli bölgelerinde ve geçici bir süre durdurabilir. Bkz. Brownlie, *ibid.*, s. 74; Çelik, *ibid.*, s. 99; *Yearbook of the United Nations*, Vol. 36, 1982, s. 191.

⁸1958 Cenevre Konferansı'nda uluslararası deniz hukukuna ilişkin dört sözleşme kabul edilmiştir: 1. Kara Suları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi; 2. Açık Deniz Sözleşmesi; 3. Balıkçılık ve Açık Denizlerin Biyolojik Kaynaklarının Korunması Sözleşmesi; 4. Kıt'a Sahanlığı Sözleşmesi.

⁹Meray, *op. cit.*, s. 314-319; Çelik, *op. cit.*, s. 83-88; Brownlie, s. 70-80; Akehurst, *op. cit.*, s. 213-218.

¹⁰1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, 30 Nisan 1982'de Genel Kurulda Türkiye, ABD, İsrail ve Venezuela'nın red oyuna karşılık 130 olumlu ve 17 çekimser oyla kabul edildi. 10 Aralık 1982'de Montego Bay'da (Jamaika) imzaya açıldı. Sözleşme aynı gün 119 devlet tarafından imzalandı. 17 bölüm ve 9 ekten oluşan Sözleşme 60. devletin onaylamasının üzerinden 12 ay geçmesiyle yürürlüğe girmesi öngörülmüştü. *Yearbook of the United Nations*, Vol. 36, 1982, s. 178-182.

¹¹Özellikle açık denizlere sahip olan devletlerin (genel kabul gören) 3 mil ve maksimum 6 mil uygulamaların üzerine çıkma eğilimlerine* diğer devletler bunun balıkçılık alanlarını, deniz ulaşımını ve hava ulaşımını aksatacağı gerekmesiyle karşı çıkmışlardır. Çünkü, bu durum, kara suları ve bunun üzerindeki alanlarda devletlerin egemen haklara sahip olmaları nedeniyle tüm devletlerin ortak kullanımının sözkonusu olduğu açık deniz

Buradan yola çıkarak Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'deki kara suları uygulamasına bakıldığında şöyle bir durumla karşılaşılıyor. Lozan Antlaşması'nda taraflar kara sularının 3 mil genişlikte olması düşüncesinden hareket etmişler, ancak Yunanistan 17 Eylül 1936'da 230 sayılı kanun ile bunu 6 mile çıkardığını açıklamış, Türkiye ise buna tepkisini yaklaşık 30 yıl sonra kara suları rajiminde degeşiklik yapıp 6 mile çıkararak göstermiştir. Türkiye 15 Mayıs 1964 tarih ve 476 sayılı Kara Suları Kanunu'na göre, 6 mil genişlik (1.md.) ve bunun komşuları tarafından aşılması durumlarında da karşılık (mütekabiliyet) esasını kabul etmiştir (2. md.)¹². Öte yandan, 20 Mayıs 1982 tarih ve 2674 sayılı Kara Suları Kanunu ve kanuna istinad eden Bakanlar Kurulu Kararıyla Türkiye'nin Ege'deki kara suları yine 6 mil-zira Ege'deki durum daha fazlasına izin verir nitelikte değildir-Karadeniz ve Akdeniz'de ise 12 mil olarak belirlenmiştir. Hatta Yunan adaları ile Anadolu kıyıları arasında sınır orta çizgi kabul edildiğinden bazı yerlerde bu genişlik 6 milden bile az olabilmektedir.

Kara suları konusunda 1981 yılına kadar iki ülke arasında ciddi bir sorun çıkmadı. Sorun esas olarak Papandreu hükümetinin kara sularını 12 mile çıkaracağını açıklaması ile birlikte gündeme gelmiştir. Türkiye, Yunanistan'ın bu kararını savaş nedeni (casus belli) sayacağını açıklayarak tepki göstermiştir. Ancak durumun gerginleşmesi ve ABD ve NATO'nun devreye girmesi üzerine Yunanistan geri adım atmak zorunda kalmıştır. Bununla birlikte, Yunanistan zaman zaman 12 mile genişletme hakkının hukuki olarak var olduğunu ileri sürmeye devam etmiştir. İki ülke arasında bu sorunlardan dolayı zaman zaman ilişkiler gerginleşmektedir. Bunun en son örneği Yunanistan'ın BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni 16 kasım 1994 tarihinde onaylayarak yürürlüğe sokmak istemesiyle yaşanmıştır. Türkiye'nin tepkisi yine aynı doğrultuda olmuş ve bu konudaki kararlılığını en üst düzeyde Yunan makamlarına iletmıştır. Ancak 1982 Sözleşmesinin 1 Haziran 1995'te Yunan parlamentosu tarafından onaylanması soruna yeni bir boyut kazandırmıştır. Bununla beraber, Yunanistan, gereksinim duymadıkça kara sularını 6 mile çıkarmama konusunda BM'ye ve NATO'ya güvence vermiştir. Dolayısıyla Yunanistan hükümeti, bir taraftan Sözleşmenin parlamento tarafından onaylanmasını sağlarken diğer taraftan gereksinim duymadıkça bunu yürürlüğe sokmama taahhüdünde bulunmuştur. Buna karşılık Türkiye'de parlamento 8 Haziran 1995'te, Yunanistan'ın bu tutumuna karşılık olası gelişmelerde hareket serbestliği sağlaması için hükümete askeri güç de dahil olmak üzere gerekli tedbirleri alma konusunda tam yetki vermiştir.

Kaldı ki Yunanistan'ın bu iddiası gerçekleştiğinde Ege'de durum şöyle bir görünüm kazanmaktadır: Türk kara suları %7.47'den %8.76'ya çıkarken, Yunan kara suları yaklaşık %30'luk bir artışla %43.68'den %71.53'e yükselecek, açık deniz alanları ise, yaklaşık %30'luk bir daralmayla %48.85'den %19.71'e inecektir. Buradan da rahatlıkla

alanlarının ve bunun üzerindeki hava sahalarının daralması sonucunu doğurmaktadır. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesinde şayet özel durumlar yoksa devletlerin bunu en fazla 12 mil olarak belirleyebilecekleri (md. 3), bunun ötesinde kalan deniz alanlarının ise devletlerin sınırlı egemen haklar kullandıkları "ekonomik bölge" kavramlarıyla ifade edilmesi ve bunun da açık denizlerin izin vermesi durumunda 200 mil olabileceği kabul edilmiştir.

*III. Deniz hukuk Konferansı'nın devam ettiği sırada (1977 yılında) genel uygulama şu şekildeydi: 24 devlet 3 mil genişliği, 3 devlet 4 mil genişliği ve 12 devlet 50 milden fazla genişliği uygulamaktaydı. Bkz. Çelik op. cit., s. 240'da 3 nolu dipnot.

¹²Ibid., s. 88

görülebileceği gibi Yunanistan'ın temel amacı Ege'yi tamamen bir Yunan gölü haline getirmektir¹³.

Yunanistan, kara sularını 12 mile çıkarma yönündeki tutumunu kendisinin imzalamış Türkiye'nin ise imzalamamış olduğu yukarıda da belirtilen 1982 Sözleşmesinin 3. maddesine dayandırmaktadır¹⁴. Yunanistan bunu yaparken, konuyu uluslararası hukuktan doğan bir hakkını kullanmakta olduğu biçiminde ortaya koymaktadır¹⁵. İkinci olarak Yunanistan, siyasal ve ülkesel bütünlük ilkesini ileri sürerek adalarına da anakaradan bir ayırım yapmaksızın 12 mil uygulanmasını istemektedir. Yunanistan ayrıca, kara sularının genişliğini saptama yetkisinin sahil devletinin egemenlik yetkisi olduğunu belirtmektedir.

Yukarıda ortaya konan Yunan iddialarına karşı Türkiye'nin görüşü şu noktalarda toplanmaktadır: Öncelikle, 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesinin 3. maddesinde devletlerin 12 mili aşmamak kaydıyla kara sularını belirleme haklarının olduğu belirtilmekteyse de bu durum genel bir kural oluşturmamaktadır ve devletlerin farklı uygulamalar içinde oldukları gözlenmektedir¹⁶. Ayrıca Sözleşmeye taraf olmadığı için Türkiye'ye karşı böyle bir hak ileri sürülemez¹⁷.

¹³Türk Yunan İlişkileri Sorunlar Argümanlar, y.y. i.y., s. 16ve 19; Şükrü Gürel, *Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri*, (1821-1993) (Ankara: Ümit yay., 1993), s. 76; *Jane's Defence Weekly* 5 November 1994.

¹⁴3. maddede her devletin kara sularının genişliğini belirleme hakkına sahip olduğu ve bu genişliğin bu Sözleşmeye göre, tespit edilen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemeyeceği belirtilmiştir Bkz. *Yearbook of the United Nations* Vol. 36 (1982), s. 189. Buradan da açıkça anlaşılacağı üzere, 12 millik genişlik kara suları için aşılmaması gereken azami genişliği ifade etmektedir.

¹⁵Yunan görüşü hakkında Bkz. Theodoros Katsoufros, "Ege Diniziyle İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları," Semih Vaner, der., *Türk Yunan Uyuşmazlığı* (İstanbul: Metis Yayınları 1990), içinde s. 82-86. Birkaç örnek vermek gerekirse, yazar, Akdeniz'in yarı kapalı deniz olduğundan yola çıkarak burdaki uygulamaların 12 mil dolayında olduğunu ileri sürmekte ve Türkiye'nin Ege'ye yönelik yarı kapalı deniz iddiasını çürütmeye çalışmaktadır. Oysa, Akdeniz her ne kadar yarı kapalı bir deniz de olsa burada devletlerin karşılıklı rızasıyla oluşmuş bir uygulama sözkonusudur ve ortada bir anlaşmazlık yoktur. Oysa Ege'de karşılıklı rızaya dayanmayan tek taraflı bir uyulamayla karşı karşıyayız. İkinci olarak Türkiye'nin de kara sularını 1964'de tek taraflı olarak ve kimseye danışmadan genişlettiğini ileri sürmektedir. Oysa Türkiye'nin o gün için yaptığı şey 30 yıl önce yapması gereken bir işlemin geç de olsa yapılmasından başka bir şey değildi. Zira Yunanistan 1936'da karasularını 6 mile çıkarmıştı. Ayrıca yazar, '82 Sözleşmesinde yer alan hakkın kötüye kullanılmaması ilkesinin gözetilmesiyle ilgili 300. maddenin kara sularına uygulanamayacağı bunun ancak kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin belirlenmesinde sözkonusu olacağı gibi bir iddia ile ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki uluslararası hukukun ilkeleri ve bu konudaki sözleşmeler ve devletlerin uygulamaları bütünlük içinde ele alınmalıdır. Çekince konulmamış ve sözleşme bütün olarak kabul edilmişse bunlar artık keyfi olarak kendi işine geldiği gibi ve tek taraflı çıkar sağlayacak biçimde-bazı maddeleri uygulayıp diğer maddeler görmezlikten gelinerek uygulanamaz. Zira bu tür davranışlar uluslararası hukuka ve devletlerin uygulamalarına aykırı olduğu gibi, uluslararası barış ve güvenliği de tehdit atmaktadır.

¹⁶20 devlet 3 mil genişliği, 2 devlet 4 mil genişliği, 4 devlet 6 mil genişliği, 81 devlet 12 mil genişliği, 1 devlet 15 mil genişliği, 1 devlet 20 mil genişliği, 2 devlet 30 mil genişliği, 2 devlet 35 mil genişliği, 4 devlet 50 mil genişliği, 1 devlet 70 mil

Yunanistan'ın sorunu kendi egemenlik yetkisi olarak görmesine karşılık ise, Türkiye kendi egemen haklarını ilgilendiren böyle bir durumun bir iç hukuk sorunu olarak görülemeyeceğini ileri sürmektedir. Uluslararası Adalet Divanı da değişik zamanlarda verdiği kararlarda özellikle bu nokta üzerinde durmaktadır "Deniz alanlarının sınırlandırılmasının her zaman uluslararası yönü vardır; bu yalnızca sahildevletinin iç hukukunda açıklandığı biçimiyle onun iradesine bağlı olamaz. Her ne kadar sahildevletinin bunu gerçekleştirme yetkisine sahip olması nedeniyle, sınırlandırma işlemi zorunlu olarak tek taraflı bir işlem ise de, buna karşılık bu sınırlandırmanın üçüncü devletler bakımından geçerliliği uluslararası hukuku ilgilendirmektedir"¹⁸.

Kaldı ki, kıyıları bitişik veya karşılıklı olan devletlerden hiçbirinin, aralarında anlaşma sağlanamasa veya özel durumlar farklı bir sınırlandırmayı gerektirmese dahi kara sularını ortay hattın ötesine uzatamayacağı Sözleşmenin 15. maddesinde hükme bağlanmıştır¹⁹. Ayrıca, Türkiye Ege'nin coğrafik özelliklerinin dikkate alınması üzerinde durmaktadır. Bu doğrultuda Ege denizi yarı kapalı bir denizdir ve yarı kapalı denizlere uygulanacak hükümler Sözleşmenin 122. ve 123. maddeleridir. Sözleşmenin 122. maddesinde yarı kapalı denizler tanımlandıktan²⁰ sonra 123. maddede de kapalı veya yarı kapalı bir denize sahildevletleri, Sözleşme gereğince kendilerine ait olan hakların kullanılmasında ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinde aralarında işbirliğinde bulunmalıdırlar denmektedir.

Bunların dışında, Sözleşme'nin 300. maddesinin de sınırlandırmada gözönünde bulundurulması gerekmektedir. Bu maddeye göre, devletler Sözleşme hükümleri uyarınca üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirmeli ve bu Sözleşmede tanınan hakları, yetkileri ve serbestileri hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmayacak biçimde kullanmalıdırlar.

genişliği, 1 devlet 100 mil genişliği, 1 devlet 150 mil genişliği, ve 13 devlet 200 mil genişliği uygulamaktadır. M. Aydoğan Özman, "Ege'de Kara suları Sorunu," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt LXIII, No. 3-4 (Temmuz - Aralık 1988), s. 175.

¹⁷ BM III. Deniz Hukuku Konferansının çalışmaları boyunca sözleşmeye yönelik çekincelerini belirten Türkiye, 1982'de Sözleşmenin Genel Kurul'da görüşülmesi sırasında da farklı coğrafik durumlardan kaynaklanan farklı çıkarlar arasında denge oluşturmada başarısız bulunduğu için Sözleşmeyi imzalamayacağını açıkça ifade etmiştir. Kara sularının 12 mile uzatılmasına yönelik itirazını belirten Türkiye, etrafını çeviren dar deniz alanında bu kuralın uygulanmasının eşitsiz sonuçlar doğuracağına dikkat çekerek kıyıları karşılıklı veya bitişik olan devletler arasında kara sularının genişliği belirlenirken uygulanması öngörülen ortay hat (median line) ilkesinin de hakkaniyet ilkesine uyması durumunda dikkate alınmasını istemiştir. Bkz. *Yearbook of the United Nations*, Vol. 36, 1982, s. 188,190.

¹⁸ Özman, op. cit., s. 179.

¹⁹ Bkz. *Yearbook of the United Nations*, Vol. 36, 1982, s. 189.

²⁰ Sözleşmenin 122. maddesinde "kapalı veya yarı kapalı deniz" şu şekilde tanımlanmaktadır: İki veya daha çok devlet tarafından çevrili bulunan veyahut da bütünüyle veya büyük bir bölümü ile veya daha çok devletin karasularından ve münhasır ekonomik bölgelerinden (exclusive economic zone) oluşan bir körfez bir deniz havzası veya bir deniz. *Ibid.*, s. 203.

Öte yandan, Yunanistan'ın kara sularını 12 mil çıkarma isteği özellikle bunun adalara da uygulanması doğrultusunda olduğundan bu durumda Yunanistan Ege'nin en az yüzde 70'ine sahip olacak ve sonuçta açık deniz alanları (uluslararası sular) önemli ölçüde daraltılmış olacağından Ege tam bir kapalı deniz haline gelecektir. Öyle ki "Türk Deniz Kuvvetleri'nin uluslararası sular vasıtasıyla Ege'den Akdeniz'e geçişi imkansız hale gelecek, bu denizde ve üzerindeki hava sahasında Türk Silahlı Kuvvetlerince tatbikat icrası mümkün olmayacak ve Ege Yunan egemenliğine geçmiş olacaktır."²¹ Ayrıca Ege'de seyir eden tüm gemiler Yunan kara sularını kullanmak zorunda kalacağından her ne kadar kara sularında yabancı gemilere "zararsız geçiş hakkı" tanınılmaktaysa da sahil devletinin geçişin zararsız olmadığı gerekçesiyle durdurabileceği dikkate alındığında, bu su yolunu kullanan tüm devletler açısından rahatsız edici bir durum ortaya çıkaracaktır²². Diğer taraftan, Yunanistan'ının bu uygulamasıyla, Türkiye'nin kıta sahanlığının da daraltılması gündeme gelecektir²³.

Türkiye, sorunun çözümünde seçilecek yöntem konusunda ise, barışçı çözüm yolunu tercih etmekte ve bu bağlamda sınırlandırmanın iki ülke arasında yürütülecek görüşmeler sonunda varılacak antlaşma ile yapılmasını istemektedir. Türkiye III. Deniz Hukuku Konferansının çalışmaları sırasında sunduğu metinlerde de özellikle bu nokta üzerinde durmuş ve özel coğrafi nitelikleri olan yarı kapalı denizlerde kara suları genişliğinin ilgili devletler arasında hakkaniyet prensibine uygun olarak antlaşma ile saptanmasına yer vermiştir.

B. Hava Sahasına İlişkin Sorunlar

İki ülke arasında kısaca hava sahası sorunu olarak özetlenebilecek olan sorun, Ege hava sahasının kullanımı ve teknik bir konu olan FIR'ın²⁴ Yunanistan tarafından bir egemenlik hakkı olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Yunanistan, ICAO ilkelerine aykırı olarak FIR hattını Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınır olarak kabul etmektedir. Oysa FIR teknik gayeler için kurulur ve sınır çizmeye veya egemenlik hakkı ileri sürmeye konu olamaz.

1-7 Kasım 1944'de Şikago'da toplanan uluslararası konferansta²⁵ imzalanan Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesiyle kurulan Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO)'nun amaçları arasında, bütün dünyada uluslararası sivil havacılığın güven içinde düzenli şekilde gelişmesinin sağlanması, uluslararası sivil havacılık için sivil hava yolları, hava limanları ve hava seyrüseferi kolaylıklarının gelişmesinin teşvik edilmesi, akit devletler arasındaki farklı muamelenin önlenmesi ve uluslararası hava seyrüseferinde

²¹Türk - Yunan İlişkileri Sorunlar - Argümanlar, s. 19.

²²Özmen, op.cit., s. 181.

²³Bu da rakamlara vurulduğunda şöyle bir sonuç çıkmaktadır. Böyle bir durumda TPAO ve diğer şirketlere verilen veya verilebilecek yeraltı zenginliklerini araştırma izin sahası %16.3'den (28.126km²) %8.27'ye (14.240km²)'ye inmektedir. Bkz. ibid, 181.

²⁴FIR, İngilizcede Flight Information Region, Türkçede ise Uçuş Haberleşme (Bilgi) Bölgesi anlamına gelmektedir.

²⁵Şikago'da toplanan uluslararası konferansta dört sözleşme imzalanmıştır. Bunlar, 1) Uluslararası Sivil Havacılık Geçici Sözleşmesi; 2) Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesi; 3) Uluslararası Hava Servisleri Transit Sözleşmesi; 4) Uluslararası Hava Ulaştırma Sözleşmesidir. Bkz. Çelik, op. cit., s. 253; Meray, op. cit., s. 389.

uçuş güvenliğini sağlanması bulunmaktadır. Teşkilat bu amaca yönelik olarak, uluslararası standartları ve kabulü tavsiye olunan usulleri içeren Annex'ler çıkarmaktadır.²⁶

ICAO'nun zaman zaman yapılan bölgesel toplantılarında uluslararası sivil hava trafiğini düzenlemek ve uçuş güvenliğini sağlamak amacıyla dünyayı çevreleyen hava sahası FIR bölgelerine bölünerek bu bölgelerde akit devletlere sivil hava trafiği ile ilgili hizmetleri sağlamak amacıyla FIR sorumluluğu verilmektedir. Bu sorumluluk sahaları, ICAO'nun sözü edilen bu bölgesel toplantılarında ilgili devletlerin görüşleri doğrultusunda belirlenmektedir. Bu FIR bölgeleri devletlerin kendi ulusal hava sahaları ile sınırlı olmayıp, uluslararası hava sahalarını kapsayabileceği gibi, başka devletlerin ulusal hava sahalarını da içine alabilmektedir. Dolayısıyla kendisine ulusal hava sahası dışında FIR sorumluluğu verilmiş bir devlet bu bölgede egemenlik iddiasında bulunmamaktadır. Çünkü bir devletin uluslararası hukuk kurallarına göre, egemen haklara sahip olduğu hava sahası, kara ve karasuları üzerindeki bölgedir²⁷ ve bu bölgeye yabancı sivil ve askeri uçakların izin almadan girmesi yasaktır. Aksi takdirde sınır ihlali sözkonusu olur²⁸. Ayrıca ulusal egemenliğin sözkonusu olduğu bu alanda, kara sularındaki benzer bir "zararsız geçiş hakkı" hava sahasında bütün devletlere tanınan genel bir hak niteliğinde değildir. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, uçuş serbestisi sadece Sözleşmeye taraf devletlere ve bazı sınırlamalar getirilerek tanınmaktadır²⁹.

Diğer taraftan askeri uçaklar, sadece sivil uçaklarla ilgili olan bu düzenlemenin dışında tutulmuştur³⁰. Askeri uçaklarla ilgili düzenlemeler ve sivil hava trafiğinin güvenliği açısından alınması gereken tedbirler her devletin kendisine bırakılmıştır. Öte yandan, uluslararası hava sahalarında her devletin askeri tatbikat yapma hakkı vardır³¹.

²⁶Bkz. J.G. Starke, *Introduction to International Law*, 8th ed. (London: Butterworth, 1977), s. 197-198.

²⁷Gerek 1958 Kararuları ve bitişik Bölge Sözleşmesinde (2. madde), gerekse 1982 Sözleşmesinde (2. madde, 2. paragraf) kıyı devletinin egemenlik sahaları tanımlanırken bunun kara sularının üzerindeki hava sahasını da kapsadığı belirtilmiştir.

²⁸Şikago'da imzalanan Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesinin birinci maddesiyle "akit devletler, devletlerin ülkeleri üstündeki hava sahası üzerinde tam ve münhasır hakimiyete haiz olacaklarını kabul etmektedirler" dedikten sonra ikinci maddede de devlet ülkesi kavramının kapsamını belirtmekte ve "devletin hakimiyeti, hükümrânlığı himayesi veya mandası altında bulunan arazi ile ona bitişik bulunan kara suları" olduğunu ortaya koymaktadır. Çelik op. cit., s. 253. Meray, op. cit., s. 390. Ayrıca gerek 1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesinde gerekse 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesinde (UNCLOS), kararlarının ötesindeki açıkdeniz bölgesinin üzerinin bütün devletlerin kullanımına açık olduğu ve burada hiçbir devletin egemenlik hakları iddia edemeyeceği belirtilmiştir. Bkz. Sedat İlhan, "Türk - Yunan İlişkileri, "Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, No. / Yıl 1989, s. 45-46.

²⁹Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Çelik, ibid., s. 253-255.

³⁰Sözleşmenin 3. maddesi Sözleşme hükümlerinin yalnız sivil hava gemilerine uygulanacağına ilişkindir. 3. maddede ayrıca, askeri uçaklarla ilgili gerekli güvenlik önlemlerinin ülkenin kendi sorumluluğunda olduğu belirtilmektedir. Çelik, ibid., s. 253; Meray, op. cit., s. 390.

³¹Sözleşmenin 9. maddesi, ülke devletine askeri gerekler ve kamu güvenliği bakımından uçuşa yasak bölgeler kurabilmek olanağını tanıdığı gibi, olağanüstü durumlarda, ülkenin

Yalnız tatbikat yapacak devletin ilgili bölgenin FIR sorumluluğunu yürüten devletten tatbikat yapacağı bölgenin yerinin ve zamanının duyurulmasını amaçlayan NOTAM (Notice to All Airmen) yayınlamasını istemesi gerekir. Bu isteği alan devlet ilgili NOTAM'ı yayınlamak durumundadır.

Bu bilgiler ışığında Ege'deki duruma bakılabilir. Nitekim, ICAO'nun 1952'de Türkiye ve Yunanistan'ın da katıldığı Avrupa bölgesindeki toplantısında Ege uluslararası hava sahası ile ilgili FIR sorumluluğu Yunanistan'a bırakılmış ve böylece Türkiye'nin FIR sorumluluğu kendi ulusal hava sahası ile sınırlı kalırken Yunanistan'ın FIR sorumluluğu tüm Ege uluslararası hava sahasını da kapsayacak hale gelmiştir. Bu durumda Yunanistan yönünde uçan bir uçak Türk ulusal hava sahasından ayrılır ayrılmaz Atina Kontrol Merkezine uçuş raporunu verecekti. Oysa Türkiye yönünde uçan bir uçağın Türk kara sularına girinceye kadar bir sivil uçak mı yoksa askeri uçak mı olduğunu anlamak imkanı olmayacaktı.

Askeri uçaklarla ilgili olarak iki ülke arasındaki düzenlemeye gelince, daha önce Ege'deki hava savunma sorumluluğu NATO çerçevesinde iki devlet arasında paylaştırılmışken 1964'deki Kıbrıs bunalımını bahane eden Yunanistan, NATO'yu ikna ederek Ege'deki Erken İhbar Hattının İstanbul/Atina FIR Hattına çakıştırılmasını sağlayarak, bütün Ege üzerindeki hava savunma sorumluluğunu eline alabilmiştir. Bu bağlamda Komuta Kontrol görevi, 1974 öncesi düzenlemeye göre, Yunanistan'ın 28. Taktik Hava Kuvvetinin NATO çerçevesindeki sorumluluk alanının İstanbul/Atina FIR Hattına kadar uzanmasıyla sonuçlanmıştır³².

1974'te Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadından çekilmesiyle Türkiye bu düzenlemeyi kabul etmediğini açıklamıştır. Bu arada çıkan boşluk Yunanistan'ın askeri kanada dönmesine olanak sağlayan Rogers Planı ile aşıldıysa da Erken İhbar Hattı veya Hava Savunma Sorumluluk Bölgesi sorunu yeniden gündeme gelmiştir³³. Yunanistan'ın

tümül ya da bir kısmı üzerindeki uçuşları geçici olarak sınırlamak ve yasaklamak hakkını vermektedir. Bkz. Meray, ibid.

³²Bkz. Gürel op. cit., s. 80; Ege'nin saha olarak NATO içindeki komuta ve kontrolü, karargahı Napoli'de bulunan Güney Avrupa Müttefik Kuvvetleri Komutanlığına (NATO CINCSOUTH) bağlı ve karargahı İzmir'de olan Güney Doğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanlığınca (NATO COMLAND SOUTHEAST) yürütülmekteydi. Bu komutanlıklara tahsis için ayrılmış olan Yunanistan ulusal kuvvetleri, Türk ulusal hudutlarına kadar (kara sularımıza kadar) Ege'de komuta ve kontrola sahip gözükmekteydi. Yunanistan Kıbrıs hareketından sonra 1974'de NATO'nun askeri kanadından çekilince bu ülkenin bu sahada artık bir yetkisi kalmamıştır. Yunanistan'ın NATO'ya geri dönüşünü sağlayan o dönemin NATO başkomutanı Orgeneral Rogers'ın hazırladığı planı ile tarafların belli bir süre için Ege'de komuta ve kontrol sorumlulukları olmadığı (No Command Boundries) belirtilmiştir. Yunanistan Ege'deki komuta ve kontrolün tekrar kendisine verilmesi ve Limni'nin NATO tatbikatlarına alınması için ABD'ye baskı yapmaktadır. Bkz. İlhan, op. cit., s. 49-50.

³³Rogers Planı, uzun müzakerelerden sonra 16 Ekim 1980 tarihli SACEUR önerisinin 20 Ekim 1980 tarihinde Savunma Planlama Komitesi'nde (DPC) onaylanmasıyla Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönüşünü mümkün kılan bir anlaşmadır. Bu anlaşma esas itibarıyla Yunanistan'ın NATO'nun askeri yapısına bağlanmasına ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlar anlaşma kapsamı dışında tutulmuş ve bu konuların taraflarca daha sonra müzakere edilmesi

çabası 1974 öncesi düzenlemeyi Türkiye'ye yeniden kabul ettirmeye yöneliktir. Türkiye ise, Hava Savunma Sorumluluk Alanlarının Türkiye'nin güvenlik gereksinimlerine uyacak biçimde yeniden yapılacak bir düzenlemeyle yeniden düzenlenmesini istemektedir³⁴.

Esasında Türkiye ile Yunanistan arasında Ege hava sahasıyla ilgili olarak 1974'e kadar bir anlaşmazlık gündeme gelmedi. Sorun esas itibariyle Kıbrıs savaşı sırasında ortaya çıktı. Türkiye güvenlik amacıyla 2 Ağustos 1974'de NOTAM-714'ü yayınlamak Türkiye'ye doğru gelen ve Ege'de kuzeyden güneye inen orta hatta yaklaşan yabancı uçakların İstanbul Uçuş Kontrol Merkezine durum raporu vermesini istedi. Bunun üzerine Yunanistan önce NOTAM-714'ün dikkate alınmaması ile ilgili NOTAM-1018'i arkasından da bunu kaldırarak Ege'yi yasak bölge ilan eden 1066 ve 1157 sayılı NOTAM'ları yayınladı.

Nitekim, iki ülke arasında hava sahası ile ilgili görüşmeler Kıta Sahaneliği konusunda 31 Mayıs 1975'te Başbakanlar düzeyinde yapılan doruk toplantısından hemen sonra başladı. Taraflar Haziran 1975'te Ankara'da, Temmuz 1975'te Atina'da, Aralık 1975'te İstanbul'da ve Ocak 1976'da tekrar Atina'da biraraya geldiler. Bu görüşmelerde Fir ile ilgili belirli bir hat üzerinde anlaşmaya varılır gibi olduysa da gerek NOTAM'ların kaldırılması gerekse askeri uçaklarla ilgili anlaşmazlıklar giderilemedi.

Bundan sonra 1976 yılının Temmuz ve Kasım aylarında yapılan görüşmelerde de bir uzlaşma sağlanamadı. Türkiye özellikle Yunanistan'ın FIR sorumluluklarını ihmal ettiğini ve hatta bunu egemenlik hakkı olarak gördüğünü belirtmekte ve 1974 öncesi statünün değiştirilmesini istemektedir. Tarafların bugün de geçerli olan karşılıklı iddia ve tezleri şu noktalarda toplanmaktadır³⁵: Türkiye'ye göre,

1. Yunanistan 1931 'de bir Krallık kararnamesiyle ulusal hava sahasını 6 milden 10 mile çıkardığını açıklamıştır³⁶. Uluslararası hukuka aykırı olan bu uygulama ile Yunanistan Ege uluslararası hava sahasını önemli ölçüde kapatmıştır.
2. Yunanistan FIR sorumluluklarını kötüye kullanarak ve ICAO ilkelerine tamamen aykırı olarak egemenlik iddiasında bulunmaktadır.
3. Yunanistan ICAO ilkelerine ve Şikago Sözleşmesi'ne aykırı olarak ve Türkiye'ye danışmadan tek taraflı olarak Ege'de hava koridorları tesis etmektedir.
4. Yunanistan, aynı şekilde uluslararası sözleşmelere aykırı olarak Türkiye ile işbirliği yapmaksızın Limni üzerinde 3000 mil karelik bir kontrol sahası kurarak Ege'deki uluslararası hava sahasını daraltmıştır.

kararlaştırılmıştır. Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönüş serüvenini anlatan bir çalışma için bkz. Ufuk Güldemir, *Kanat Operasyonu* (İstanbul: Tekin yay., 1985).

³⁴Bkz. Gürel., op. cit., s. 82.

³⁵Sorunun 1977'ye kadarki gelişimi ve bu süreçte tarafların yaklaşımı konusunda bkz. Andrew Wilson, "The Aegean Dispute", *Adelphi Papers* No. 155 (Winter 1979/1980), s. 11-12.

³⁶Yunanistan, 6/18 Eylül 1931 tarihli kararnameyle hava sahasını 10 mile çıkarmıştı. Bkz. Katsoufros, op. cit., s. 86.

5. Yunanistan askeri uçakların da bu uygulama kapsamına girdiğini belirterek Ege hava sahasını kullanan Türk askeri uçaklarının uçuş bilgi ve raporlarını vermesini istemektedir.
6. Yunanistan Türk askeri tatbikatlarıyla ilgili NOTAM'ları yayınlamamak veya bu tatbikatların yer ve zamanında değişiklik yaparak FIR sorumluluğunu kötüye kullanmaktadır.

Yunanistan'ın iddiası ise şu noktalarda yoğunlaşmaktadır.

1. Yunanistan FIR sorumluluğunu uluslararası hava trafiğini ve güvenliğini sağlamaktan başka bir gaye için kullanmamaktadır.
2. Devlet uçakları ve dolayısıyla askeri uçaklar da bu uygulamanın kapsamına girmektedir.
3. Yunanistan mecbur kalmadıkça Türkiye'nin askeri tatbikatlarının yer ve zamanında değişiklik yapılmasını istememektedir.
4. Adalar üzerindeki 10 millik hava sahası ise polisiye gayeler için gereklidir.
5. Limni Terminal Kontrol Sahası Ege uluslararası hava sahasının sadece küçük bir bölümünü işgal etmektedir.
6. FIR bölgesinde Yunan adalarına ilişkin hiç bir değişiklik kabul edilemez.

Nitekim, 1977 Martunda Türkiye'nin Ege hava sahasında ortak kontrol teklifi Yunanistan tarafından 1974 statüsünde bir değişiklik demek olduğundan kabul edilmedi. Bundan sonra taraflar arasında görüşmeler kesildi. Yunanistan'ın 1974 öncesi durumun devamı üzerindeki ısrarından, Türkiye'nin de Ege'de hava sahasını ikiye bölen uygulamasından vazgeçmesiyle hava sahalarının 6 mil olması kararlaştırılarak bir uzlaşma sağlandı. Arkasından 22 Şubat 1980'de Türkiye NOTAM 714'ü kaldırdığını açıkladı. Bundan bir gün sonra da Yunanistan 1157 sayılı NOTAM'ı yürürlükten kaldırdı ve böylece Ege hava sahası sivil hava trafiğine açılmış oldu.

Bu gelişmelerle birlikte ilişkilerde yumuşamaya yönelik beklentiler 1981'de Papandreu'nun Başbakanlığa gelmesiyle birlikte sona erdi. Yunanistan bu tarihten sonra eski uygulamaların sürdürdü. Bu doğrultuda 1981'de G18 hava koridoru (uçuş yolu)nun güzergahını Limni üzerinden geçecek şekilde değiştirerek Türkiye'nin Ege'deki tatbikatlarını engellemek istedi. Bu uygulama Türkiye'nin itirazı üzerine ICAO'nun 1985'teki toplantısında görüşüldü ve G18 için yeni bir güzergah belirlendi. Diğer yandan Yunanistan'ın 6 millik kara sularına rağmen 10 millik hava sahası iddiası 3000 dolayındaki Yunan adasına uygulanması durumunda Ege uluslararası hava sahasında Türk uçaklarının serbest hareket edememesi sonucu doğmaktadır. Türkiye Yunanistan'ın bu iddiasını tanımadığı gibi, Türk uçaklarına Yunanistan'ın egemenlik sahası olan 6 millik alana girmemeleri konusunda sıkı sıkı talimat vermektedir. Ayrıca Yunanistan'ın Limni üzerinde 3000 mil karelik bir kontrol sahası oluşturması da uluslararası sözleşmelere aykırı bir uygulama olduğundan kabul edilemez niteliktedir. Ayrıca, Yunanistan teknik bir sorumluluk olan FIR'ı egemenlik hakkı olarak görmektedir. Dolayısıyla Yunanistan'ın FIR ihlali iddiası da diğerleri gibi FIR'ın tanımına ters düşmekte ve her türlü hukuksal dayanaktan yoksun bulunmaktadır.

Yunanistan yukarıda ortaya konduğu gibi, askeri uçakların da FIR kapsamı içine sokulması çabası içinde olduğundan, özellikle 1974 öncesi düzenlemede Erken İhbar Hattı ya da Komuta Kontrol Sahaları ile FIR bölgeleri arasında bir çakışmanın varlığından yola çıkarak bu düzenlemenin devam etmesine çalışmaktadır. Halbuki bu düzenleme 1974'de Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadından ayrılması ile sona ermiş ve bu konuda gerekli önlemlerin alınması devletlerin kendilerine bırakılmıştır. Zira Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı sivil bir kuruluş olup Şikago Sözleşmesinde sadece sivil uçaklara ait kuralların ikili anlaşmalarla saptanması gerektiği açık şekilde belirtilmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasında konuya ilişkin bir anlaşma olmadığından, Türkiye devlet uçakları için aynı uygulamaya tabi olmayı zorunlu saymamaktadır. Çünkü devlet uçaklarına kural koyma yetkisi sadece devletin kendisine aittir. Ayrıca gerek NATO gerekse milli tatbikatlarda, tatbikat öncesinde tatbikat sahaları usulüne uygun olarak NOTAM'latırılmakta ve tatbikat uçakları görecelik uçuş kurallarına göre ve genellikle sauh radarının pozitif kontrolünde uçmaktadır. Uluslararası hava sahalarında hareket hava trafiğine uygun olarak pozitif radar kontrolünde yapılacak bir askeri uçuş için uçuş plan bilgisi veya rapor verme zorunluluğu getirmek, hem Şikago Sözleşmesinin 3. maddesinde hem de açık denizlerdeki uçuşa serbestisini sağlayan uluslararası hukuk ve teamüllerine aykırıdır. Ege'deki uluslararası hava sahalarında yapılacak uçuşlara ilişkin uçuş plan bilgisi verilmesi konusunda ısrar edilmesi, FIR sorumluluğu nedeniyle Yunanistan'a verilen teknik sorumluluğun bir hava savunma vasıtası olarak kullanılması anlamına gelmektedir³⁷. Bu doğrultuda Yunanistan, Türk uçaklarını özellikle tatbikat sıralarında Ege hava sahasında uçuşlarının uluslararası sözleşmelere aykırı düşüğünü ve Yunanistan'ın egemenlik haklarını ihlal ettiğini ileri sürmektedir. Yunanistan'ın bu iddiaları ve tatbikatlar sırasında takındığı tavır kendi hukuksal dayanaktan yoksun iddialarına dayanmaktadır.

Ayrıca Yunanistan, 10 millik hava sahası iddiasına dayanarak, Türk askeri uçaklarının gerek eğitim uçuşları gerek tatbikatlar sırasında hava sahası ihlallerinde bulunduğunu ileri sürmektedir. Böylece uluslararası hukukun temel kurallarını ve mevcut düzenlemeleri hiçe sayarak Ege'nin uluslararası hava sahasının bir bölümünü Yunan hava sahası haline getirmek suretiyle bir emrivaki yaratmaya çalışmaktadır. Türk uçakları 6 millik Yunan hava sahasına girmemekte, ancak bunun ötesinde kalan uluslararası hava sahasında uçmaktadırlar. Bu durumda, Yunanistan'ın iddia ettiği gibi bir ihlal söz konusu olmamaktadır. NATO tatbikatlarında da 6 millik hava sahası dikkate alınmaktadır³⁸.

Son olarak Komuta Kontrol sahalarıyla ilgili soruna yeniden değinmek gerekirse bu konuda Türkiye'nin ısrarla üzerinde durduğu nokta, 1974 yılında Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadından ayrılmasıyla o tarihe kadar olan düzenlemelerin hukukiliğini kaybetmiş ve bugün için geçerli olamayacağı kaldı ki, Rogers Anlaşmasının Türkiye ve Yunanistan tarafından kabul edilmesi ve NATO Savunma Planlama Komitesi'nce onaylanması sonucu da 1974 öncesi düzenlemelerin hukuksal ve fiili geçerliliğini yitirmiş olduğudur.

Buraya kadar ortaya konanlar çerçevesinde, Türkiye'nin Ege'deki hava sahası sonununda, hem uluslararası uygulamalar açısından hem de uluslararası hukuk açısından tartışılmaz biçimde haklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Yunanistan ise son zamanlarda

³⁷Türk-Yunan İlişkileri Sorunlar Argümanlar, s. 23

³⁸Ibid., s. 25.

bütün ümidini kara sularına yönelik 12 mil iddiasına bağlamış görünmektedir. Yunanistan'a göre, kara sularını 12 mile çıkarma hakkı bu alandaki tüm tartışmaları ortadan kaldırmaktadır³⁹. Yunanistan böylece yıllarca sürdürmüş olduğu hukuk dışı bir uygulamayı yeni ve başka bir hukuk dışı iddiayla sürdürmek niyetindedir.

III. SONUÇ: İKİ ÜLKE ARASINDAKİ SORUNLARIN ÇÖZÜLME VEYA ÇATIŞMAYA DÖNÜŞME OLASILIĞI

Tarihsel verileri dışlayarak Türk-Yunan sorunlarına getirilen açıklamalar eksik kalmaktadır. İki ülke arasındaki sorunlarda yaşanan çözümsüzlüğün nedenlerini irdelerken gerekli olan tarih, bu sorunların uzun dönemde geleceğine de ışık tutmaktadır. Bu bağlamda, tarihin iki ülke arasında yarattığı güvensizlik bu ülkelerin aralarındaki sorunları çözmemelerinin temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Zira, Türkiye ve Yunanistan, "ulus devlet" kimliklerini, birbirlerine karşı verdikleri mücadelenin ve birbiriyle etkileşim sürecinin sonunda oluşturmuşlardır. Richard Clogg'dan yapılan şu alıntı bunu açık biçimde ortaya koymaktadır. "...Resmi düzeyde bir Türk-Yunan yakınlaşması sağlansa bile, iki halkın tutumlarının, süregelen karşılığın temelinde yatan karşılıklı basmakalıpların ve korkuların aşılabilmesi, çok daha uzun ve zor bir süreç olacaktır. Karşılıklı algılamalarda köklü bir değişiklik ortaya çıkuncaya kadar, iki ülke ilişkilerinde sürekliliğini koruyan bir kuşku ve bunalım eğilimi göreceğimiz anlaşılıyor"⁴⁰.

Yine tarihe bakıldığında, dış politikasını Osmanlı Devletinden toprak kopartarak büyümek üzerine oturtan Yunanistan'ın yayılmacı ve irredentist politikasının temelini Megali Idea düşüncesinin oluşturduğu görülüyor. Megali Idea'yı bazıları İstanbul'un merkez olduğu Bizans İmparatorluğunun canlandırılması olarak görürken, bazıları na göre bu, kurtarılmamış Yunan topraklarının Yunan krallığına katılmasını öngörüyor. Sonuçta her iki halde de amacı Osmanlı İmparatorluğundan toprak koparmak olan ve bu doğrultuda Batılı devletlerin de yardımıyla 1864'te İyon Adalarını, 1881'de Teselya'nın bütünü ile Epir'i ve 1909'da Girit'i ele geçiren Yunanistan, 15 Mayıs 1919'da çıktığı Anadolu topraklarında büyük bir bozgun yaşadı⁴¹. Ancak amacından bir türlü vazgeçmeyen Yunanistan, bir taraftan adaları silahlandırarak, diğer taraftan kıta sahanlığı, kara suları ve hava sahasında yeni egemenlik iddialarında bulunarak, Lozan Antlaşmasıyla iki ülke arasında kurulmuş olan dengeyi kendi lehine değiştirme ve Ege'yi bir Yunan gölü haline getirme çabasını sürdürmektedir.

Bununla beraber, iki ülke arasında olumlu ilişkilerin kurulabildiği dönemler de olmuştur. 1930'larda başlayan ve 1950'lerin ilk yarısına kadar devam eden süreç bu açıdan büyük önem taşımaktadır. 1934'de Balkan Antantı'nın kurulmasına varan olumlu ilişkiler 1952'de her iki ülkenin de NATO'ya girmesiyle yeni bir aşamaya gelmiştir. Nitekim,

³⁹Bu konudaki Yunan iddiaları için bkz. Katsoufros, op. cit., s. 87-88.

⁴⁰R. Clogg, "the Troubled Alliance: Greece and Turkey;" R. Clogg, ed., *Greece in The 1980s* (New York: 1980) s. 141'den aktaran, Gürel, op. cit., s. 11.

⁴¹Bkz. Gürel, ibid., s. 31-34. Türk-Yunan ilişkilerinin kısa bir tarihçesi için ayrıca şu çalışmaya bkz. Rifki Burçak, "150 Yıllık Türk-Yunan İlişkilerinin Düşündürdükleri, "Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer'e Armağan (Ankara Üniversitesi SBF Yay., 1981), s. 47-63. Benzer düşünceler konusunda mkz. Mehmet Gönlübol, *Tarihte ve Bugün Türk Yunan İlişkileri Paneli* (Ankara:ODTÜ, İIBF Yay., 1988), s. 28-29.

1923 Lozan Antlaşmasıyla başlayan olumlu ilişkiler Yunanistan açısından Megali İdea'nın belli bir süre askıya alınmasını gerektirmiştir. Bu havada başlayan ilişkiler 1930'da gelişme seyrine girdi ve iki savaş arası dönemde olumlu bir noktaya geldi. Her iki ülkenin de başında Atatürk ve Venizelos gibi karizmatik liderlerin olması, her iki ülkenin de etnik bakımdan karmaşık bir kompozisyona sahip olması, içsel yapıyı kurma ve ulusal bütünlüklerini sağlama çabası içinde olmaları, bölgede belli bir istikrara gerek duyulması, savaştan yeni çıkmış olmaları nedeniyle silah bakımından kendilerini yeterli düzeyde görmemeleri, uluslararası konjoktürün buna uygun olması ve her iki ülkenin de ortak tehdiye karşı ortak savunma gereksinimi içinde olmaları bu işbirliğinin kurulmasında etkili faktörler olmuştur. Bu son nokta, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesinde oldukça önemli olmuştur. Savaş sonrası dönemde, ortaklaşa algıladıkları Sovyet tehdidi sonucu Truman Doktrini ile tanıştular ve Amerikan etkisi altına girdiler. Toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını tehlikede gören ve Amerikan'ın ekonomik ve askeri desteğine gereksinim duyan bu iki ülke, kendi aralarında da siyasal ve güvenlikle ilgili konularda işbirliğini geliştirmeye özen gösterdiler. Bu ortamda Kore savaşına katılarak NATO'ya kabul edilmenin yolunu kendilerine açan Türkiye ve Yunanistan, 1954'de Yugoslavya ile birlikte Balkan Paktını oluşturdular⁴².

1950'lerin ikinci yarısında ilişkileri etkilemeye başlayan, 1963'ten sonra daha da ağırlaşan Kıbrıs sorununa ve 1973'te ortaya çıktıktan sonra hızla bir karmaşık sorunlar yumağı oluşturan Ege ile ilgili ayrılıklara karşın, Türkiye ve Yunanistan Batı ittifakı çerçevesi içinde bu sorunlarla birlikte yaşamayı sürdürmüşlerdir. Bununla beraber, 1960'larda soğuk savaş koşullarında ortaya çıkan değişikliğe koşut olarak Batı bağlanmasının iki devletin de dış politikalarına getirdiği olumsuzluk ve kısıtlamalar açıkça sorgulanmaya başlanmış ve Soğuk Savaş yılları boyunca global roller üstlenmiş olduklarını fark eden bu devletler iki blok arasında yumuşamanın belirmesiyle birlikte, artık global roller ve sorumluluklar düşüncesinin dış politikalarına egemen olmasına izin vermeyerek yeni koşullara uygun bölgesel rollerini, Sovyetler Birliği ve Üçüncü Dünyaya karşı politikalarını gözden geçirmeye yönelmişlerdir. Ancak bu farklı ulusal çıkarların farkına varılması süreci, aynı zamanda iki ülke arasında yeni bir çatışma dönemini başlatmıştır⁴³.

Diğer taraftan, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkileri, dış etkileri, yukarıda da belirtildiği gibi, özellikle de Batının etkisini gözardı ederek açıklamak olanağı yoktur. Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasıyla onun yerine kurulan ve Batı doğrultusunda gelişmeyi amaçladığından Batı ile işbirliğini sürekli geliştirmeye özen gösteren Türkiye Cumhuriyeti Devletinin izlediği politikalarda Batı etkisi her zaman kendisini hissettirmiştir. Bununla beraber, Türk-Yunan ilişkilerinde Batılı devletlerin tutumu Türk insanına güven vermemektedir.

"Yunanistan bağımsızlığını kazanırken ve kazandıktan sonra irredentist, yayılmacı politikasını Osmanlı Devleti'ne karşı yürütürken, Avrupalı devletler kendisine destek olmuşlardır. Üstelik Avrupa devletlerinin bu desteği, Yunan bağımsızlığı "Avrupa Uyumu"nun ana ilkelerine karşı

⁴²Bkz. Van Coufoudakis, "Greek-Turkish Relations, 1973-1983, The View from Athens," *International Security*, Vol. 9, No. 4 (Spring 1985), s. 186-189.

⁴³Mkz. Gürel, opcit., s. 13-14.

olduğu halde Yunan bağımsızlık hareketine verilmiş; ardından da Avrupalı "büyükler", "Doğu Sorunu"nun hiçbir noktasında aynı düşünmedikleri halde Yunan yayılcılığını Osmanlı Devleti'ne karşı desteklerken uyum içinde olabilmislerdir. Yunan bağımsızlık mücadelesi sırasında, Avusturya, Rusya gibi Avrupa'nın başka yerlerindeki uluscu mücadeleleri bastıran devletler Osmanlı Devleti'ne karşı tutum alırlarken, henüz kendi çıkarları açısından Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün korunması politikasını bırakmamış bulunan İngiltere de bu konuda onlarla birlikte davranabilmiştir. Daha sonra da Avrupalı "büyükler" Yunan yayılcılığının Osmanlı Devleti'nin küçülmesi sürecindeki bütün aşamalarında destekçisi olmuşlardır"⁴⁴.

Bununla beraber, aralarında zaman zaman olumlu ilişkiler de kurabilen bu iki ülkenin dış politikasında Batı her zaman önemli bir "referans noktası" olma özelliğini korumuştur ve korumaya devam etmektedir. Bu bağlamda, NATO üyeliğini Türkiye'ye karşı bir güvence olarak görmüş olan Yunanistan, AB içindeki konumunu ve BAB'ne üye olmasını da Türkiye'ye karşı önemli bir avantaj olarak değerlendirmeye çalışmaktadır⁴⁵.

Diğer taraftan, Batılı ülkelerin son zamanlardaki politikalarına gelince, örneğin Soğuk Savaşın egemen olduğu iki kutuplu yapı içerisinde iki müttefik ülke arasında çıkacak bir çatışmanın ittifakın dağılmasına yol açacağı olasılığını da içermesi nedeniyle nisbi bir denge politikası izleyen ABD, bundan sonra da gelecekteki olası gelişmeleri ve bölgesel belirsizlikleri dikkate alarak sorunun statükoyu bazmayacak biçimde "devam etmesini" istemekte dolayısıyla politikasında önemli bir değişiklik gözlenmemektedir. Amerikan dışişleri kaynaklarının ve askeri yetkililerinin açıklamalarından da ABD'nin sorunun bir çatışmaya dönüşmemesine özel bir önem verdiği anlaşılmaktadır. ABD'nin bu politikasında temel olarak, yeni dönemde de hem bölgesel güvenlik açısından hem de siyasal oluşumlar açısından önemi ön plana çıkan ve Batı ile entegrasyonu Gümrük Birliği süreci ile yeni bir aşamaya gelmiş olan Türkiye ile tarihsel ve kültürel açıdan Batı'nın bir parçası olan ve Doğu Avrupa'daki istikrar açısından da önemli bir öge olarak görülen Yunanistan arasında bir sıcak çatışmanın yarardan çok zarar getireceği ve Türkiye'yi Batı'dan koparacağı kaygısı rol oynamaktadır. Kaldı ki, her türlü olası gelişme yi de gözönüne alan ABD, bu iki ülkeyi birini diğerine karşı kullanarak kendi bölgesel ve global politikalarını desteklemelerini sağlamayı da düşünüyor olabilir. Zira, tarafların birini destekleyerek statükonun biri lehine değişmesini sağlayacak bir politika izlemesi ABD'nin uzun vadeli çıkarlarını riske sokması anlamına gelecektir. AB ülkeleri ise, benzer çıkarlar ve amaçlarının yanında, Türkiye ile Yunanistan arasında olası bir çatışma Türkiye'nin Batı ile askeri, siyasal ve ekonomik konularda pürüssüz işbirliğini zorlaştıracığı için sorunun bu boyutlara taşınmasını istemiyorlar. NATO'nun iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirme yönündeki çabaları da hem ABD'nin hem de Avrupa ülkelerinin görüşlerini yansıtmaları açısından önemlidir.

Bunların yanında, son gelişmelerin Balkanlarda ve Kafkaslarda jeo stratejik dengelyi Türkiye lehine değiştirmiş olmasının Yunanistan açısından dikkate alındığı, hatta bu

⁴⁴Şükrü Gürel, "Tarihsel Boyutuyla Türk-Yunan İlişkileri," *Tarihi Gelişmeler İçindeki Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu (Dün-Bugün-Yarın)* (Ankara: Türk-Tarih Kurumu Basımevi, 1992), s. 128.

⁴⁵Gürel, *Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri*, s. 16-17.

ülkede belli bir tedirginliğe yol açtığı gözlenmektedir. Yunanistan'ın birinci derecede komşusu durumunda olan ve aralarında bir takım sorunlar bulunan Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan, 1989/90 sonrası gelişmelerden sonra bu ülkeye karşı Türkiye ile olumlu ilişkiler kurabilecek bir çizgiye gelmiş bulunuyorlar. Oysa bu devletler Soğuk Savaş yılları boyunca, Doğu Bloku içinde yer almalarından dolayı olası bir çatışmada Yunanistan'ı destekleyebilecekleri beklentisi, ayrıca Sovyetler Birliği nedeniyle kuzeyinin pek de güvenli olmayışı Türkiye'nin askeri stratejisini çok yönlü tehdide göre ayarlamasını gerektirdiğinden bu durum Yunanistan'ı daha avantajlı kılmaktaydı. Günümüzde ise, yukarıda da belirtildiği gibi, Balkanlarda Yunanistan lehine olan durum değişmiş, Türkiye'ye kuzeyden bir tehdit en azından geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Bu trendin bazı iniş çıkışlar gösterse de sonuçta Türkiye lehine gelişeceği beklentisi vardır. Bunun farkında olan Yunanistan, uzun dönemde dengelerin kendi aleyhine bozulabileceği kaygısını taşımaktadır. Bu nedenle Yunanistan, kısa vadede Türkiye'nin bazı zaaflarından da yararlanarak en azından şu anda kendi lehine görünen uluslararası ortamı değerlendirmeye çalışmaktadır. Yunanistan, bir taraftan bunu yaparken bir taraftan da güvenliğini Batılı dostlarının eline bırakmama eğilimi içindedir. Bunun en açık kanıtı, tarihten aldığı dersle İngiltere, Fransa ve Almanya'nın bölgeye yönelik politikalarında ortaya çıkacak farklılıklardan ötürü, olası bir çatışmada kendisine yeterli desteği sağlayamayabilecekleri kuşkusuyla Türkiye'yi birinci derecede tehdit olarak gören devletlerle (Rusya, Ermenistan ve Sırbistan) ortak çıkarlar çerçevesinde kalıcı ittifak arayışlarının içine girmesidir. Bununla beraber, Türkiye'nin AB'ne üye olmasının önüne Kıbrıs ve Ege sorunlarını çıkaran Yunanistan, böylece kendince olası bir Türk tehdidine karşı Avrupa Birliği ve BAB ülkelerinin tek taraflı desteğini sürekli kılmaya çalışmaktadır. Soğuk Savaş yılları boyunca NATO içerisinde olan bu iki ülkenin arasında bir çatışmanın çıkması ittifakın çözülmesine neden olacağı için önlenmeye çalışılmıştır.

Öte yandan Yunanistan'ın Türkiye ile sorunlarını barışçı yollardan çözmek istememesinin iki önemli nedeni olabilir. Bunlardan birincisi, bu ülkenin Anadolu üzerinde genişleme arzusu, ikincisi ise yine bu ülkenin Türk yayılmacılığı veya tehdidi gibi pek de inandırıcı olmayan bir savı içerde ulusal bütünlüğü sağlamak ve dışarda ABD ve AB ülkelerinden daha fazla destek almak amacıyla kullanmak istemesidir. Dolayısıyla, sorunun barışçıl yollardan çözülmesini istemesi ve Türkiye'nin AB'ne kabul edilmesini onaylaması Yunanistan'ın bu tür amaçlarından vazgeçmesini gerektirir ki bu kısa vadede olanaksız görülmektedir. Ancak Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesi bu sorunların çatışmaya dönüşme riskini önemli ölçüde azaltacaktır. Çünkü, aynı ittifak (NATO) içinde olmak bile sorunun Yunanistan lehine çözülmesine engel olmuş bulunuyor. Dolayısıyla Türkiye'nin Topluluğa girmesi Yunanistan'ın Türkiye ile olan bütün sorunlarını barışçı yollardan çözmesini gerektirecektir. Aslında böyle bir çözüm bölgede kalıcı ve kapsamlı bir barışın egemen kılınması açısından son derece gereklidir.

Nihai analizde, Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunların bir savaşa dönüşme olasılığına da kısaca bakmakta yarar var. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, artık modern çağın ve özellikle de içinde bulunduğumuz uluslararası sistemin temel özellikleri, her alanda (askeri, ekonomik, siyasal, kültürel ve toplumsal alanlarda) ortaya çıkan ve hızla gelişen karşılıklı bağımlılık olgusu, nüfusu her geçen gün daha da artan büyük kentlerin oluşması, hızlı sanayileşme, silah teknolojisinde yaşanan gelişmelerin sonucunda silahların tahrip düzeyinin oldukça artmış olması, demokratik gelişmeler, uluslararası kamuoyunda savaşa karşı bilinçlenme, insan hakları alanında yaşanan gelişmeler ve halkın dış politikaya olan duyarlılığının geçtiğimiz yüzyıllara oranla artmış olmasıdır. Bunlar günümüzde, savaşa başvurmayı oldukça riskli ve tehlikeli hale getirmiş

ve savaşı siyasal iktidarların en azından istedikleri zaman başvurabilecekleri bir dış politika aracı olmaktan çıkarmıştır.

Bu belirlemenin ışığında, artık günümüzde savaşların ancak az gelişmiş ülkelerin başvurabileceği bir lüks olmaya başladığına işaret etmek gerekir. Bu, zaman zaman karşımıza bir büyük devletin daha önce kendi etki alanı olan bir bölgeyi elinde tutmak amacıyla giriştiği müdahale biçiminde de ortaya çıkabilir. Fakat burada savaş az gelişmiş ülkede yürütülmekte ve gelişmiş ülkenin toprağı savaştan doğrudan etkilenmemektedir. Çünkü, modern devletler artık sorunlarını savaşla çözmekten kaçınıyorlar. Yukarıda da ortaya konduğu gibi bunun temel nedenleri arasında, bu ülkelerin hem sanayileşmiş hem de nüfus bakımından yoğun kentlere sahip olmaları yer almaktadır.

Buradan yola çıkarak, her ikisi de demokratik parlamenter sisteme sahip birer modern devlet olan Türkiye ve Yunanistan'da rasyonel karar vermenin temel örgütsel zemini büyük ölçüde bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu devletler kendi egemenliklerine doğrudan bir saldırı olmadığı sürece sorunlarını barışçı yollarla çözüme yönünde çaba göstereceklerdir. Kaldı ki, bölgesel ve global güvenlik açısından bu iki ülkenin işbirliğine büyük bir gereksinim vardır.